

Şekil ve muhteva bakımından farklı da olsa bazan muhtasar, bazan geniş olarak yazılan kıraat icâzetlerinin tertibi şöyledir: Besmele, hamdele ve salveleden sonra Kur'an okuma ve okutma ile kıraatlerin önemi belirtilerek ilgili hadislerle yer verilir. Ardından icâzeti verecek üstat (mücîz), tâlibin (mücâzûn leh) Kur'an'ı hangi eserleri esas alarak hangi kıraate veya kıraatlere göre okuduğunu belirtir, icâzet almaya ehil olduğuna işaret eder. Daha sonra kendi üstadından başlayarak İbnü'l-Cezerî'ye kadar kıraat zincirini zikreder. Bazı icâzetnâmelerde bu zincir Hz. Peygamber'e kadar götürülür. Bu arada yer yer kıraat râvilerine ait biyografik bilgiler verilir ve icâzete alacak tâlibe dua eden ve ondan dua bekleyen cümlelerle icâzet metni bitirilir.

Kıraat icâzeti genelde bir merasimle verilir. Bu merasimler Osmanlılar'da zaman içinde gelişerek belli bir şekil almış ve gelenek günümüze kadar devam etmiştir. Buna göre Camide öğleden önce cemaat huzurunda yapılan bu törende reîsü'l-kurrâ mihrabın önüne konan kürsüye oturur. En yaşlı kıraat üstatlarından başlanarak reîsü'l-kurrânın sağında ve solunda hilâl şeklinde bir oturma düzeni oluşturulur. Hilâl uçlarındaki genç okuyuculardan başlanarak sağlı sollu tilâvet edilir; reîsü'l-kurrânın bitirilmesini istediği âyetin sonunda eliyle kürsüye vurması üzerine âyetin son cümlesi birlikte okunarak diğer okuyucuya geçilir. Sağdan ve soldan birer veya ikişer yaşlı üstat da indirâc (cem') metoduyla birkaç âyet kıraat ettikten sonra sıra icâzet verilecek kişiye gelir. Huzura gelip reîsü'l-kurrânın elini öperek yüzü ona dönük şekilde oturan tâlib, İhlâs sûresinden başlayıp Nâs sûresinin sonuna kadar kıraat-i aşereye göre ve indirâc usulüyle tilâvet eder. Önceden hazırlanan icâzetnâme metni mucîz veya onun uygun göreceği bir kişi tarafından yüksek sesle okunduktan sonra yapılan bir dua ile merasim sona erer.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Feza'ilü'l-Kur'ân", 5, 8, 30; İbn Mâce, "İkâmet", 176; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 49-52; Ebû Şâme, *el-Mürşidü'l-vecîz* (nşr. Tayyar Altıkulaç), Beyrut 1395/1975, s. 149-150; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 6, 7, 9-10, 17, 38, 40, 193-194; a.mlf., *Müncidü'l-mukn'in*, Beyrut 1980, s. 3; Süyûtî, *el-İtkân* (Bugâ), I, 321-322; Kastallânî, *Leftâ'ifü'l-işârât* (nşr. Âmir es-Seyyid Osman - Abdüssabûr Şâhîn), Kahire 1392/1972, I, 174-176, 181-182; Bennâ, *İthâfû fuzalâ'i'l-beşer*, Kahire 1289, s. 3-4.

MEHMET ALİ SARI

İCÂZET (الإجازة)

Bir hukukî işlemin
işlerlik ya da bağlayıcılık
kazanabilmesi için hak sahibinin
onay vermesi anlamında terim.

Sözlükte "aşıp geçme, yürürlüğe koyma, uygulama, câiz kılma, onaylama" gibi anlamları bulunan icâzet kelimesi, hadis ilminde ve edebiyatta kazandığı mânalar yanında, devlet başkanının ödül (câize) vermesi veya birinin fetva vermeye veya eğitim öğretime ehil ve yetkili olduğunu ifade etmek gibi terim anlamları kazanmıştır. Fıkıh usulünde icâzet kelimesi "câiz görme", fıkıh terminolojisinde ise "bir hukukî işlemin işlerlik ve bazı durumlarda bağlayıcılık kazanması için ilgili kişinin onayından geçmesi veya o kişi tarafından uygun görüldüğünün bildirimi" anlamında kullanılır.

Hukukî Mahiyeti. İcâzet, ilgilinin kabul veya reddine bırakılmış bir işlemin fiilen sonuç doğurmasını sağlayan tek taraflı bir iradedir. Her hukukî işlemin temel unsuru hukukî sonuca yönelmiş irade beyanı olduğundan yapılan bir işlemin hukukî varlık kazanması, sahih olması ve işlerlik kazanması, neticede amaçlanan sonuçları doğurması, o hukukî işleme doğrudan veya dolaylı olarak katılan taraf veya tarafların iradelerinin herhangi bir bozukluk ve şâibeden korunması ve tam olarak gerçekleştirilmesine bağlıdır. Hanefî mezhebinde diğerlerinden farklı olarak bir akdin kurulup sonuç doğurabilmesi için hukukî varlık kazanması (in'ikad), sahih, nâfiz ve bağlayıcı olması şeklinde dört ayrı aşamadan ve bu aşamalara ilişkin ayrı ayrı şartlardan söz edilir. İlk aşamada aranan şartlardaki eksiklik akdin butlanını, ikinci aşamadaki eksiklik akdin fesadını, üçüncü aşamadaki eksiklik akdin hüküm ve sonuçlarının askıda (mevkuf) olmasını ve sonuncu aşamadaki eksiklik akdin bağlayıcı olmaması sonucunu doğurur. İcâzet özellikle mevkuf akidler, kısmen de gayri lâzım akidler için söz konusu olmaktadır. Bâtıl akid hukukî varlık kazanmamış bir akid olduğundan, fâsid akid ise hukukî varlık kazanmış olmakla birlikte hukuk düzenince akdin sıhhati için öngörülen bir şarta muhalefet içerdiğinden icâzet kabul etmez. Birincisinde akdin yeniden inşası dışında bir düzeltme imkânı bulunmazken ikincisinde akdin sahih hale gelmesi öncelikle fesad sebebi-nin giderilmesine bağlıdır. Mâlikî mezhebi

butlân ve fesad merhalelerini bir değerlendirmek suretiyle Hanefiler'den ayrılma da üçüncü ve dördüncü merhale konusunda onlara oldukça yakındır. İcâzet de esasen ilk iki aşamada değil özellikle üçüncü aşamada ve kısmen de sonuncu aşamada söz konusu olmaktadır. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde ise askı hali fıkıh tekniği ve sistematiki bakımından kabul edilmemekle beraber ölüm hastasının tasarrufları gibi bazı örnekler açısından onların da Hanefî ve Mâlikîler'e yaklaştıkları görülür.

Akdin nâfiz olması, yani işlerlik kazanıp hüküm ve sonuçlarını doğurması Hanefî mezhebinde iki şarta bağlanmıştır. Bunlardan biri, akdin yapılışında ilgili tarafın hukukî yetkisinin (velâyet) bulunması, diğeri de üçüncü şahısların haklarına ilişmemesidir. Bu şartlardan birinin yokluğu durumunda akid mevkuf olur ve ilgili kişinin onayına kadar hiçbir hüküm doğurmaz. Meselâ velinin onayına bağlı nikâh akdi karı koca ilişkisini helâl kılmaz, kocaya nafaka borcu yüklemeyiz. Klasik literatürde "vakf, tevakkuf, adem-i nefâz" gibi tabirlerle karşılanan bu durumun "askı hali" olarak adlandırılması mümkündür. Bu bağlamda icâzet çoğunlukla, velâyet noksanı veya üçüncü şahısların haklarının ilişmesi sebebiyle işlerlik kazanmamış bir bir akid veya hukukî işlemin yetkili veya ilgili kişi tarafından onaylanmasını ifade eder ve askıda olan bir hukukî işlemi askı halinden kurtarıp hüküm ve sonuçlarını fiilen doğurmasını sağlayan tek taraflı bir irade beyanı niteliğini taşır. Bu durumlarda akde icâzet verilmemesi ve akdin reddedilmesi bir fesih işlemi değil akdin vücut bulmaması ve hükümsüz kalması (butlân) halidir. Daha ziyade Hanefî ve Mâlikî fakihlerince sistemleştirilen askı teorisi esas itibarıyla ilgili tarafı, hak etmediği ve razı olmadığı bir zarara uğramaktan koruma amacına yöneliktir. Bu ilgili taraf, çocuk ve sefih gibi tasarrufu bizzat yapan kişi olabileceği gibi kiracı ve vâris gibi yapılan tasarruftan etkilenen kişi de olabilir. Bu bakımdan mümayyiz küçüğün ve akıl zayıflığı bulunan kişinin kâr ve zarar ihtimali bulunan tasarrufları ile aynı anlamda değerlendirilen sefihin tasarrufları, fuzûlünün tasarrufları, vekilin yetki alanını aşan tasarrufları, mal sahibinin kiraya verdiği şey üzerindeki tasarrufu, rehnedilen mal üzerindeki tasarruf, ölüm hastasının üçte biri aşan hibe ve vasiyet gibi teberra tasarrufları, vârislerin borca batmış terekeyi satmaları Hanefî mezhebinde askı teorisi

kapsamında değerlendirilmiştir. Bu tasarruflardan bir kısmı yetki eksikliği veya yokluğu, bir kısmı da başkalarının hakkının ilişmesi sebebiyle mevkuf sayılmıştır. Ayrıca Hanefî doktrinindeki hâkim anlayışa göre fâsîd olmakla birlikte Züfer b. Hüzeyl tarafından mevkuf sayılan mükrehin tasarrufları da bu yönüyle askı teorisinde kapsamında düşünülebilir.

İcâzet kavramının sınırlı bir kullanım alanı da taraflardan birinin veya ikisinin veya taraflar dışında üçüncü bir kişinin muhayyerlik hakkına sahip bulunduğu bazı hukukî işlemlerdir. Muhayyerlik hakkının henüz kullanılmamış olması sebebiyle akdin bağlayıcılık kazanmadığı durumlarda akdin ilgili kişi tarafından onaylanması akde bağlayıcılık kazandırırken reddedilmesi fesih olarak sonuçlanır. Bu muhayyerlik hakkının şart muhayyerliği gibi taraflarca kararlaştırılmış olması ile görme muhayyerliği ve ayıp muhayyerliği gibi hukuk düzenince tanınmış olması arasında icâzetin işlevi açısından kural olarak pek fazla bir fark yoktur. Bu kapsamda yer alan akidler, mevkuf akidlerden farklı olarak işlerlik kazanıp hükümlerini fiilen doğurmaya başladığı halde bağlayıcılık kazanması, taraflardan birinin bizzat kendisinin veya yasal temsilcisinin icâzetine bağlıdır. Ayrıca bulûğa ermeden önce velisi tarafından evlendirilmiş kız veya erkeğin bulûğla birlikte sahip olduğu muhayyerlik hakkı ile bilhassa Hanefî ekolü açısından ergen kızın kendi başına yapmış olduğu evlenme akdinin, kefâet veya denk mehir (mehr-i misl) şartlarını taşıyamaması durumunda kızın velisine tanınan itiraz hakkının da bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür. İlgili taraf muhayyerlik hakkını kullanıp akdi feshedebileceği gibi yapılan akdi onaylayarak akdin devamını da sağlayabilir. Böyle olunca mevkuf akidlerde söz konusu olan icâzette gayri lâzım akidlerde söz konusu edilebilecek icâzet arasında önemli bir mahiyet farkı bulunmakta, birincisinde akdin ilk defa olarak hukukî sonuç doğurması durumu söz konusu iken ikincisinin çoğu örneklerinde, sonuçlarını fiilen doğurmakta olan bir akdin kesinleştirilmesi ve artık tek taraflı irade ile fesih imkânının kaldırılması durumu söz konusu olmaktadır.

İcâzetin, akid ve tek taraflı hukukî işlem gibi sözlü tasarruflar dışında kabz, gasb ve itlâf gibi fiilî tasarruflarda geçerli olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. İslâm hukukçularından bir kısmı, yapılan işin hukukî bir yetkiye dayalı olarak mey-

dana gelmesi durumunda hukuka uygun, aksi halde hukuka aykırı olacağını ve bu fiile dair icâzetin onun bu tabiatını değiştirmeyeceğini öne sürerek fiiller için askı durumunun söz konusu olmayacağını ve dolayısıyla da fiillerin icâzete elverişli olmadığını savunmuşlardır. Bu görüş Ebû Hanîfe'ye nisbet edilmektedir. Hanefî imamlarından Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye nisbet edilen ve sonraki fakihler tarafından da tercih edilen görüşe göre ise fiiller icâzete elverişlidir. Buna göre bir kimse, ifa amacıyla borcunu birisi aracılığıyla alacaklıya gönderse alacaklı durumu öğrendikten sonra aracı kişiden o parayla kendisi için bir şey satın almasını istese ve mal aracının elinde helâk olsa bu durumda, icâzetin fiilde de geçerli olacağını savunanlara göre mal alacaklının hesabından helâk olmuş sayılacaktır (Bedreddin Simâvî, I, 324; İbn Âbidîn, V, 106). Şâfiî mezhebinde hâkim anlayış, icâzetin gaspta geçerli sayılmayacağı yönünde olmakla birlikte birinin malını gasbedip onunla ticaret yapan kimsenin tasarruflarının mal sahibinin icâzetiyle geçerli hale geleceği ve mal sahibinin elde edilen şeyleri alacağı yönünde görüş de bulunmaktadır.

Şekli ve Şartları. Doktrinde icâzet, birçok hukukî işlemde olduğu gibi akidlerin kuruluş ve şekil şartlarında hâkim sistematik yapı içinde ele alınarak ve model akid olan satıma kıyaslanarak açıklanır. Bunun için de bir icâzet işleminde tasarrufuna icâzet verilen kimse, icâzet yetkisine sahip hak sahibi (müciz), icâzet konusu ve sığa şeklinde dört unsurdan söz edilir (Bedreddin Simâvî, I, 314). Tasarrufuna icâzet verilen kimse çok defa yetkisiz temsilci (fuzûlî) veya ehliyeti kısıtlı kimse-dir. İcâzette hak sahibi ise birçok durumda bizzat tasarrufta bulunan kişinin dışında bir kişi olup kimliği yapılan hukukî işlemin türüne ve mahiyetine göre değişmektedir. İcâzet yetkilisi fuzûlînin tasarrufunda, adına tasarruf yapılmış olan mal sahibi, mümeyyiz çocuk ve ma'tûh gibi eksik ehliyetlilerin tasarrufunda yasal temsilci (veli, vasî veya hâkim), hacredilmiş sefihin tasarrufunda hâkim veya onun tayin ettiği vasîdir. Diğer örnekler açısından icâzet yetkilisi, asıl mal sahibinin tasarrufundan hak etmediği ve razı olmadığı şekilde etkilenip zarar gören kiracı, rehin alan, vâris ve alacaklıdır. İcâzet, bir hukukî işlemin sonuçlarına ilişkin rızâyı belirten bir işlem olduğuna göre rızâ açıklaması yapılabilen bütün yollarla

olabilir. Buna göre icâzet sözlü olabileceği gibi fiilî de olabilir. Diğer tasarruflardaki gibi icâzette de aslanan sözlü beyandır. Kullanılan sözün icâzet anlamına delâleti konusunda bir kapalılık bulunması durumunda örf esas alınır. İcâzetin gerekli hallerde söz yerini tutan yazı ve işaretlerle yapılması da mümkündür. Aynı şekilde, sözleşme yapılırken kabul anlamına gelen her türlü fiille de icâzet gerçekleşir. Meselâ satıcının satım bedelini kabzetmesi, talep veya hibe etmesi böyledir. İcâzetin sükût yoluyla gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ise doktrinde tartışmalıdır. Susana söz isnat edilemeyeceği için sükût kuralı olarak icâzet yerine geçmez. Buna göre malının fuzûlî tarafından satıldığını gören kişi bir tepki vermeksizin sükût etse Hanefîler'e göre yapılan işlem kendisi hakkında câiz olmaz (Serahsî, XXX, 139-140). Ancak sükûtun rızâ açıklaması sayıldığı yerlerde icâzet yerine geçmesi mümkün görülür. Meselâ Hanefî fakihlerine göre, ergen kızın velisi tarafından yapılan evlendirme akdine ilişkin olarak susması akdin yapılması sırasında izin, akdin yapılmasından sonra da icâzet sayılır (Kâsânî, VII, 193). Bu durum *Mecelle*'de, "Sâkîte bir söz isnat olunmaz. Fakat ma'rız-ı hâcette sükût beyandır" (md. 67) şeklinde ifade edilir. Diğer mezheplerde de benzer anlayış hâkimdir.

İcâzet için doktrinde belli bir süre belirlmesine gidilmemiş, ancak bu hakkın ne yönde kullanılacağı bilinmeksizin sonuza kadar elde tutulması hukukî hayatta sağlanmak istenen güven ve istikrar ortamını sarsacağından kişinin durumu öğrenmesinden itibaren mâkul ve münasip bir süre içinde kararını belirtmesi istenmiştir. Bu sebeptendir ki fakihler bu süreyi, ilgilinin durumu öğrendikten sonra sağlıklı karar vermek için gerekli düşünme süresi şeklinde belirleme eğilimindedir.

Bir hukukî işlemin icâzete bağlılığından söz edilebilmesi için öncelikle o işlemin vekâlet ve niyâbete elverişli olması şartı aranır. Meselâ fuzûlînin gerek temlik gerek iskat türü bir tasarrufunun mevkuf olup hak sahibinin icâzetine bağlı olarak kurulabilmesi için o tasarrufun vekâlet ve niyâbete elverişli bulunması gerektiği açıktır. Çünkü icâzet gerçekleştiği anda önceden vekâlet verme hükmünü kazanacağından bu suretle fuzûlînin icâzet sonrasında vekil konumuna geçmesi sağlanmış olacaktır.

İcâzetin sıhhati açısından önemli bir diğer şart, tasarrufun yapıldığı sırada ona

icâzet verecek yetkili bir kişinin bulunmasıdır. Nitekim fuzûlînin bir çocuk veya deli hakkında yapacağı talâk, rtk, nikâh, hibe ve malını gabn-i fâhişle satma gibi bir tasarruf hukukî varlık kazanamayacağı, yani yapıldığı anda bâtil olacağı için icâzete de konu olamaz. Fakat fuzûlînin o tür tasarrufları akıllı ve bâliğ biri hakkında in'ikad eder. Çünkü kural olarak tasarrufun yapılmasından sonra gerçekleşen icâzet (icâzet-i lâhika), tıpkı önceden verilmiş vekâlet (vekâlet-i sâbika) anlamında olduğundan icâzet anında fuzûlî âdeti -akdin haklarının kendisine döneceği- bir vekile dönüşmüş olur. Çocuk ve deli ise tasarrufu bizzat yapma ehliyetine sahip olmadığı gibi vekâlet verme ehliyetine de sahip değildir. Öte yandan icâzet verecek kişinin icâzet vereceği tasarrufu bizzat yapmaya ehil olması şarttır. Bunun için mümeyyiz çocuğun veya sefihin, fuzûlînin yaptığı karşılıklı borç yükleyen bir akde icâzet vermeleri sahih olmaz.

İcâzetin sahih olabilmesi için akdi yapan tarafların ve akid konusunun icâzet anında mevcut olmaları gerekir. Meselâ fuzûlînin satımında icâzet anında mal sahibinin, icâzet verilecek akid bir satım akdi ise mebiin, trampa ise iki bedelin de bulunması şartları aranır. Mal sahibi ölmüşse akid bâtil olacağından vârisler tarafından icâzet verilmesi bu sonucu değiştirmez. Çünkü bir icâzetten söz edebilmek için her şeyden önce icâzete konu olacak ve işlerlik kazandıracak bir hukukî işlemin bulunması gerekir. Bu sebeple icâzetin, akdin inşa edilmesi yani ilkten kurulması değil kurulmuş akdin yürürlüğe konması işlevini taşıdığı sürekli vurgulanır. Kâdîhan bu durumu açıklamak için, başlangıçta nikâh akdi yokken daha sonra tarafların icâzetiyle veya bu yönde beyanlarıyla nikâh akdinin kurulmuş olma-yaacağı örneğini verir (*el-Fetâvâ*, I, 322). Ancak fuzûlî, nikâh akdi açısından bir vekil değil bir elçi mesabesinde olup akdin hakları kendisine dönmediği için onun tarafından gerçekleştirilen nikâh akdinde, adına evlenme akdi yapılan tarafın icâzetinin sahih olması için fuzûlînin icâzet esnasında hayatta olması şart değildir (İbn Âbidîn, IV, 141).

Hüküm. İcâzet sonunda askıda olan hukukî işlem işlerlik kazanır ve işlem yetkili kişiler arasında yapılmış gibi hüküm doğurur. Bir hukukî işlemin sonradan ilgili ve yetkili tarafından onanması, o tasarruf için önceden izin veya vekâlet verilmiş olması hükmünde tutulmuş (Serahsî, XXIV, 182; Merginânî, III, 69), bu husus *Mecelle*-

le'de, "İcâzet-i lâhika vekâlet-i sâbika gibidir" (md. 1453) ve, "İzin ve icâzet tev-kıldır" (md. 1452) şeklinde ifade edilmiştir (bk. İZİN; VEKÂLET). Fuzûlînin tasarrufları açısından vekâlet hükmünde olan icâzet, mümeyyiz çocuğun kâr ve zarara ihtimali bulunan tasarrufları açısından önceden verilmiş izin hükmünde tutulur.

Hanefîler'e göre talâk ve kefalet gibi bir şarta bağlanmaya (tâlik) elverişli tasarruflarda icâzetin etkisi icâzet anından itibaren gerçekleşir ve bu andan itibaren geçerlilik kazanır. Fakat alım satım gibi tâlike elverişli olmayan tasarruflarda ise icâzet akdin yapıldığı andan itibaren etkili olur ve bu tür tasarruflar yapıldıkları andan itibaren hüküm ve sonuçlarını meydana getirir.

İcâzet, yerine göre önceden verilmiş izin anlamına gelmekle birlikte ikisi arasında farklılıklar da bulunmaktadır. Askıda olan bir işleme işlerlik kazandırma anlamındaki icâzet, ancak bir tasarrufun yapıp tamamlanmasının ardından söz konusu olabilirken izin, anlamı ve mahiyeti gereği bundan farklı olarak tasarrufun öncesinde söz konusu olur. Diğer bir ifadeyle izin "olacak olan" işler için, icâzet ise "olmuş bitmiş" işler için kullanılır. İzinle icâzet arasındaki bir diğer fark da bir tasarrufa ilişkin olarak verilen iznin o tasarrufun yapılmasından önce geri alınması mümkün olduğu halde gerçekleşmiş bir tasarrufa ilişkin verilen icâzetin geri alınamamasıdır. Çünkü icâzet yenilik doğuran (inşâî) bir haktır ve bu icâzetle tasarruf tamamlanmış olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 208; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, XXIV, 181-182; XXX, 139-140; Kâdîhân, *el-Fetâvâ*, I, 322; Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1986, III, 69; Kâsânî, *Beda'î*, I, 322; VII, 193; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 143-144; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1989, VII, 399-400; Bedreddin Simâvî, *Câmi'ü'l-fuṣûleyn*, Kahire 1300, I, 309-324; İbnü'l-Hümâm, *Fet-hu'l-kadîr* (Kahire), VI, 188-203; Haskefî, *ed-Dürü'l-muhtâr* (İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* [Kahire] içinde), III, 167; V, 106-119; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), III, 167; IV, 141; V, 106-119; Mahmûd Hamza, *el-Ferâ'idü'l-behiye*, Dımaşk 1406/1986, s. 240; *Mecelle*, md. 67, 1452-1453; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meṣâdirü'l-hak fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1954, IV, 128-130; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fık-hü'l-İslâmî*, Dımaşk 1958, I, 418-434; II, 665-66, 695-696, 707, 768-769, 775-776; Subhî Mahmesânî, *en-Nazarîyyetü'l-âmmie li'l-müce-bât ve'l-ukûd*, Beyrut 1983, s. 65-81; H. Yunus Apaydın, "İslam Hukukunda Mevkuf Akıller", *EÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI, Kayseri 1989, s. 177-200; "İcâzet", *Mu.F.*, II, 330-338; "İcâzet", *Mu.F.*, I, 303-311.

H. YUNUS APAYDIN

İCÂZETNÂME

(bk. İCÂZET).

İ'CÂZÜ'L-BEYÂN

(إعجاز البيان)

Sadreddin Konevî'nin
(ö. 673/1274)

Muhyiddin İbnü'l-Arabî geleneğindeki
başlıca tasavvuf konularını işlediği
Fâtîha sûresi tefsiri

(bk. SADREDDİN KONEVÎ).

İ'CÂZÜ'L-KUR'ÂN

(إعجاز القرآن)

Kur'an-ı Kerim'in erişilmez
üstünlüğünü ifade eden terim,
bu konuda yazılan eserlerin
ortak adı.

Sözlükte "gücü yetmemek, yapamamak" anlamındaki acz kökünden türetilen i'câz kelimesi "âciz bırakmak" demektir. Terim olarak genellikle "Kur'an'ın, sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi özelliği" diye tanımlanır. Bu tanımda yer alan edebî üstünlük birinci derecede Arap diline vâkıf olan edipleri ilgilendirirken muhteva üstünlüğü bunlarla birlikte bütün akliselim ve ilim sahibi insanları ilgilendirmekte ve böylece Kur'an'ı evrensel bir ilâhî mesaj haline getirmektedir.

Kur'an'da i'câzü'l-Kur'an terkibi geçmemekle birlikte Kur'an-ı Kerim'in beşer sözü değil insanların benzerini meydana getirmekten âciz kaldıkları ilâhî bir kelâm olduğu hususu ısrarla belirtilmektedir. Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr edenler diledikleri takdirde Kur'an'a benzer sözler söyleyebileceklerini ileri sürmüşler (el-Enfâl/31) ve Resûl-i Ekrem'den hissî mücize göstermesini istemişlerdir. Bu kişilere Kur'an'ın yeterli bir mücize olduğu açıklanmış (el-Ankebût 29/50-51), eğer güçleri yetiyorsa bütün yardımcılarını da çağırarak benzer bir eser meydana getirmeleri istenmiş, fakat bunu asla yapamayacakları da ifade edilerek kendilerine meydan okunmuştur (el-Bakara 2/23-24; Yûnus 10/37-39; Hûd 11/13; el-İsrâ 17/86-88). Hadislerde i'câzü'l-Kur'an'dan bahsedilmemiştir.

İ'câzü'l-Kur'an meselesi sahâbe ve tâbiîn devirlerinde araştırılmamış, ancak III. (IX.) yüzyılın başlarından itibaren âlimlerin üzerinde önemle durduğu bir konu